

L'INSTITUT DE LES GERMANES DE LA DOCTRINA CRISTIANA

Una comunitat religiosa dedicada a l'ensenyament dels infants i les dones al Baix Llobregat (1880-1936)

ANTONIO LÓPEZ ROS I MARIA ROSA MONREAL BEL
Historiadors

Articles

Introducció.

El nostre objecte de treball és la comunitat de religioses de les Germanes de la Doctrina Cristiana, dedicades principalment a l'ensenyament, que va iniciar la seva vinculació al Baix Llobregat l'any 1880 i que ha continuat amb daltabaixos fins a l'actualitat. Tractem de descriure com va ser l'evolució de la congregació i l'expansió pel territori del Baix Llobregat; el funcionament intern i extern de la comunitat; les regles, que tot i que són d'aquesta congregació concreta, probablement permeten entreveure també com era el funcionament d'altres congregacions coetànies, i la biografia d'una religiosa d'aquesta congregació, la mare Maria de Montserrat (Dolors Llimona Planas).

Durant el segle XIX, al Baix Llobregat, es van donar una sèrie de factors socials: increment de la immigració, industrialització i incorporació activa de la dona al treball de la fàbrica, sobretot tèxtil, la qual cosa va impossibilitar que tingués cura dels fills petits.

En el darrer terç del segle XIX la llei Moyano va permetre un canvi i reestructuració en l'ensenyament, perquè aquesta llei d'instrucció pública, vigent fins a la Segona República, va establir l'obligatorietat de l'ensenyament primari de 6 a 9 anys; [...] va autoritzar l'ensenyament privat i va protegir l'ensenyament impartit per ordes religiosos; l'Estat i l'Església se'n van reservar el control dels continguts. [...] Emparats amb aquesta llei, successius governs del segle XIX van dictar un seguit de mesures que van afavorir l'ensenyament privat, i que es van traduir en uns clars privilegis per a aquests organismes: els professors/res dels col·legis religiosos no necessitaven títol, els centres privats podien atorgar títols acadèmics de validesa oficial, etc.¹

L'ensenyament que els ordes religiosos van fer a finals del segle XIX i durant la primera meitat del segle XX va ser una alternativa a l'ensenyament de les escoles municipals; en el cas del Baix Llobregat, sembla ser que aquest ensenyament va ser l'únic dirigit a pàrvuls d'ambdós sexes, ja que els nens i nenes començaven a assistir a les escoles municipals a partir dels sis anys; per tant, en el cas de les Germanes de la Doctrina Cristiana, a més de dedicar-se a l'ensenyament de nenes i adultes, van oferir un servei en l'ensenyament a pàrvuls.

La nostra recerca comprèn una part de la vida de la institució, encara en funcionament, des de la seva fundació l'any 1880 fins al començament de la Guerra Civil l'any 1936. El juliol de 1936, en esclatar la guerra, la congregació es va dissoldre, perquè totes les comunitats eren a la zona republicana. El 26 de setembre de 1936, durant la repressió que es va portar a terme contra persones vinculades a l'Església, van ser assassinades dues germanes, i el 20 de novembre, quinze germanes més, entre elles la superiora general i tot el consell general llevat de la secretària general.

A principis d'abril de 1939, un cop acabada la Guerra Civil, la mare Càndida de Jesús (Teresa Molina Esteve), secretària general, s'encarregà de reorganitzar i reagrupar l'Institut. A partir d'aquest moment, la institució va créixer a les diòcesis de Barcelona i València, a Itàlia i Amèrica del Sud. El 1965 s'obre a València el procés de beatificació i declaració de martiri de la mare Àngeles de San José i setze companyes. L'1 d'octubre de 1995 van ser beatificades a Roma per Joan Pau II.

Com dèiem unes línies més amunt, un dels objectius d'aquest estudi és fer una aproximació a la figura de Dolors Llimona Planas, mare Maria de Montserrat, supe-

riora de la congregació de les Germanes de la Doctrina Cristiana durant trenta-tres anys. Al llarg del seu mandat es van fer nombroses fundacions a Catalunya, però principalment a la diòcesi de València.² L'any 1931, amb 72 anys, va renunciar i es va fer càrrec de la direcció de la congregació la mare Ángeles de San José. El 20 de novembre de 1936 va ser assassinada a Paterna (València).

Documentar l'origen de l'Institut de les Germanes de la Doctrina Cristiana no ha estat una tasca fàcil, ja que en el decurs de la Guerra Civil en van ser destruïts l'arxiu general i els de les diferents comunitats, per l'ocupació de les cases i col·legis per les forces republicanes, i per la dispersió de la congregació.³

Formació de la Comunitat i expansió per la comarca del Baix Llobregat.

L'Institut de les Germanes de la Doctrina Cristiana va néixer a la tardor de 1879 a la localitat de Vilanova i la Geltrú, quan Micaela Grau⁴ va decidir institucionalitzar la tasca de col·laboració que feia ajudant mossèn Matheu en la catequesi dominical a la parròquia de Sant Antoni, on també col·laboraven dues amigues seves, Isabel Ferrer Sabrià⁵ i Esperança Pascual Ràfols,⁶ i va adreçar una instància al bisbe de Barcelona en la qual exposava la seva voluntat de formar una congregació religiosa:

"...ningún objeto me ha parecido podría ser más del divino agrado, más útil a los fieles y a la Iglesia, que la enseñanza de la doctrina cristiana a las niñas y adultas en cuanto fuese posible, porque a no dudarlo una gran parte de los males que experimentamos son debidos a la falta de instrucción cristiana en todas las clases y en todas las edades, por este mismo motivo me ha parecido también que ningún nombre podríamos tomar más conveniente que el de Hermanas de la Doctrina Cristiana, aplicándonos principalmente a su enseñanza, tomando como medio otras obras de caridad como la enseñanza primaria y la beneficencia."

El 9 de febrer de 1880, Josep Maria Urquinaona Bidot, bisbe de Barcelona, va autoritzar, sota la seva autoritat, la formació de la congregació, que es dedicà a l'ensenyament de la doctrina cristiana a nenes i adultes. Mossèn Matheu, rector de Vilanova i la Geltrú, va passar a ocupar la figura de representant.

Aquest procés plasma l'evidència de la societat del moment: dones amb iniciativa per decidir la seva forma de religiositat i de vida, que les porta a viure en

comunitat i dedicades a l'ensenyament, en aquest cas, sota l'autoritat de la jerarquia eclesiàstica que marca el model de dona que l'Església vol transmetre a la societat.⁷

Els factors socials del Baix Llobregat abans esmentats van facilitar que el 26 de novembre de 1880 les germanes de la Doctrina Cristiana s'establissin al carrer dels Boters de Molins de Rei. Van començar amb les classes dominicals on van ensenyar el catecisme a pàrvuls i obreres. L'any següent obriren el col·legi de Nostra Senyora de Montserrat,⁸ on van impartir l'ensenyament elemental.

D'altra banda, el rector de Sant Vicenç dels Horts, Josep Masmitjà, amb l'ajut d'algunes famílies, va edificar una casa on creà un petit hospital i una escola de pàrvuls. Les germanes de la Doctrina Cristiana se'n van fer càrrec el 24 de juny de 1882. L'hospital tenia l'objectiu d'atendre dones malaltes de la parròquia i pobres. Malgrat la voluntat imperant, l'hospital no va arribar a funcionar. En canvi, l'escola va tenir una gran assistència d'infants,⁹ així com l'escola dominical per a joves adultes de la parròquia.

Les monges¹⁰ es van establir al carrer de Ponent del Papiol pocs anys després, el 3 de març de 1886, gràcies a la donació¹¹ d'un local per a l'escola i una dotació econòmica per a la subsistència de la comunitat. Una superiora local, una procuradora, una assistenta i tres germanes van formar la comunitat. Malgrat que es tractava d'una comunitat petita, un any més tard aquesta població va acollir el noviciat. Tanmateix, el gener de 1898 la comunitat de religioses va haver d'abandonar el col·legi i la població, ja que unes fortes pluges van ensorrar¹² l'edifici on vivien i on tenien l'escola.

Durant aquests anys, el bisbe de Barcelona, interessat en l'expansió de la comunitat, va autoritzar l'establiment de noves comunitats, el 1896 a Sant Martí de Provençals i el 1904 a Llorenç, però per raons que desconexem aquests establiments no es van arribar a fundar.

Amb aquesta intenció d'expandir-se, la comunitat es va instal·lar a Cornellà. Tenint en compte que ja tenien altres cases a Molins de Rei i a Sant Vicenç, que els servien de carta de presentació a la parròquia, algunes germanes, amb el beneplàcit del capellà, van elaborar una llista de les famílies que volien donar una educació religiosa a les seves filles. Amb una donació d'aquestes famílies, el 30 de gener de 1909 les reli-

Grup escolar de les monges. Sant Vicenç dels Horts cap a l'any 1900. Font: Arxiu fotogràfic Editorial Efadós. Fons l'Abans. (Foto cedida per Josep Esteve Soley).

gioses van fundar el col·legi de la Sagrada Família.

El 1910, un grup de dones de la colònia d'estiu de Cabrera de Mar va demanar l'ensenyament de pàrvuls d'ambdós sexes, de nenes i del catecisme en classes dominicals i en classes nocturnes per a obreres "ya que la mayor parte de les jóvenes a edad muy temprana entran en la fábrica peligrando olviden la cristiana instrucción y educación que de los padres y maestras recibieran". S'obrí una escola a Cabrera de Mar el mateix any.¹³

A mitjan 1914 es va fundar a Molins de Rei l'Associació Benèfica de Sant Miquel Arcàngel, i de comú acord amb les personalitats del municipi, es va sol·licitar a les germanes de la Doctrina Cristiana la fundació d'una casa de beneficència. Per al manteniment d'aquesta fundació es va comptar amb una subvenció del municipi i les quotes de cent socis protectors. Aquest és probablement l'origen de l'obertura, l'any 1925, d'una clínica situada al carrer del Pintor Carbonell, precedent de la clínica actual.¹⁴

Les germanes que vetllaven eren les encarregades d'atendre "malalties agudes com cròniques, infeccioses com comuns aixís com també als operats i

parteres".¹⁵ L'ordre de preferència per a l'atenció de vetlla va donar prioritat als socis protectors, als pobres de solemnitat i a la resta de veïns; els pobles veïns podien sol·licitar el servei sempre que no fossin necessaris per al municipi de Molins de Rei. El vicari capítular va autoritzar les germanes a desenvolupar l'atenció a domicili de malalts.

Aquest és l'inici de la formació de la comunitat que es va concentrar al Baix Llobregat, on les monges van ser un referent en l'educació i atenció hospitalària. Posteriorment, amb la mare Maria de Montserrat va començar un procés d'establiments pel País Valencià, on es van convertir en una congregació molt important per la zona.

Dolors Llimona Planas, Rev. Mare Maria de Montserrat (1859-1936)

Origen familiar i social

Dolors Llimona Planas va néixer el 2 de novembre de 1859 al carrer Major de Molins de Rei. Molinenca de moltes generacions, era filla de Joan Llimona Bey i Teresa Planas Dagà, i la gran de cinc germans: Teresa, Bartomeu, Antònia i Isabel. La professió del pare era la d'esquilador. La va batejar, quatre dies després de

néixer, Eduard Andreu, prevere i vicari de l'església de Sant Miquel Arcàngel de la vila. Li van posar per noms Dolors, Teresa i Concepció, i els seus padrins van ser Miquel Llimona Bey, germà del seu pare, i Eulàlia Planas, muller de Bartomeu Canalias.

Aprofitant la visita pastoral que va fer el bisbe de Barcelona Pantaleó Montserrat Navarro el 29 de maig de 1865, Dolors va rebre la confirmació. Hem de suposar que va estudiar a l'escola del carrer de les Eres, a càrrec de la mestra Josefa Trocha.

Articles

El 3 d'agost de 1882, Joan Llimona va donar el consentiment perquè la Dolors es fes religiosa i ingressés a l'Institut de les Germanes de la Doctrina Cristiana, que feia dos anys que s'havia fundat.

El 14 d'agost de 1882 va adreçar una instància al bisbe de Barcelona perquè li permetés vestir l'hàbit de l'Institut. Josep Maria d'Urquinaona Bidot, bisbe de Barcelona, el 6 d'octubre de 1882 va donar el consentiment perquè la Dolors ingressés en el noviciat de Molins de Rei. La Dolors tenia 22 anys i va prendre el nom de Maria de Montserrat. Passat un any, i tal com preveïen els estatuts, va demanar fer la professió religiosa i el 8 d'octubre de 1883, Ignasi Palà Martí, bisbe de Barcelona, hi va donar el consentiment, i el 16 d'octubre van assistir a l'acte de professió religiosa com a padrins, Tomàs Arolas i Carne Carol. Posteriorment va renovar els vots per tres i cinc anys, i el 16 de maig de 1892 va fer els vots perpetus.

Govern de la comunitat

L'11 de març de 1892, després de la renúncia voluntària per motius de salut de la mare Maria Teresa Moya, va ser escollida la mare Maria de Montserrat, tot i no complir tots els requisits,¹⁶ a l'edat de 32 anys, per ocupar el càrrec de superiora general, cosa que va fer durant trenta-tres anys en diverses reeleccions i en dos períodes: 1892-1922 i 1928-1931.

La mare Maria de Montserrat "unia als seus dots de govern una gran capacitat per suportar amb igualtat d'ànims les dificultats inherents al seu càrrec. Amb gran humilitat i caritat va saber dissimular algunes desatencions i menyspreus que va patir en alguna ocasió, dintre de la mateixa comunitat".¹⁷

La seva iniciativa va ajudar al desenvolupament de la congregació. L'any 1895 es va decidir el trasllat del noviciat de Sant Vicenç dels Horts a Alginet, pel creixement de l'Institut a la diòcesi de València, posteriorment, l'any 1899 es va traslladar definitivament a

Mislata. Sembla ser que el trasllat cap a la diòcesi de València no va agradar al bisbe de Barcelona, ja que l'any 1895 la mare Maria de Montserrat li va adreçar una carta on defensava el dret de les novícies a passar a ser religioses i expressava l'estranyesa que el bisbe es negués a autoritzar la incorporació de postulants amb la consegüent manca de personal a totes les comunitats.

La mare Maria Montserrat va ser reelegida superiora general en diferents ocasions passant per un procés democràtic. El procés d'elecció d'una superiora es feia convocant el capítol general¹⁸ cada sis anys el dia 21 d'agost¹⁹ amb una votació democràtica de totes les convocats i per majoria absoluta (en primera, segona o tercera votació) s'escollia la superiora general per un període de sis anys.²⁰ Per tal que la congregació pogués seguir les tasques diàries, calia que hi hagués una jerarquia, amb unes funcions assignades d'àmbit general (govern de la congregació) i d'àmbit local (govern de les comunitats). L'estructura era la següent:

Nunci apostòlic

Prelat diocesà

Superior del govern de l'Institut de les Germanes de la Doctrina Cristiana

Superiora general (anomenada mare)

Govern de l'Institut de les Germanes de la Doctrina Cristiana: tenia el suport d'un consell

Ordre i administració de l'Institut, era compost per un sacerdot, la procuradora general, la superiora local, la secretària de la superiora general i l'assistenta de la casa

Superiora provincial

Govern de la província

Comunitat

El govern de cada comunitat estava regit per la superiora local, la procuradora, la germana assistenta i una germana antiga que vetllava per la marxa regular de la casa

La superiora general feia diferents tasques: visitava les cases de la congregació per tal d'exercir un control i perquè aquestes ajustessin el seu govern a les normes. També es preocupava de les necessitats materials i espirituals de les comunitats i de les germanes. Igualment, vetllava per l'economia de totes les cases i juntament amb el Consell decidia adreçar l'excedent

d'una comunitat per cobrir les necessitats i despeses d'una altra casa que es trobés en la indigència.

Dintre de les comunitats hi havia una organització més específica que veurem més endavant.

La Comunitat religiosa i l'ensenyament.

La vida quotidiana mitjançant les seves regles

Les regles que l'organització de la comunitat dictava són una font molt valuosa per saber com les germanes passaven les jornades. Aquestes normes implicaven moltes activitats ordinàries i extraordinàries en l'àmbit religiós i quotidià.

Els actes religiosos que guiaven el calendari anual eren: les festes de gran solemnitat del 31 de maig i el 21 d'agost, així com la del 27 d'abril; també se celebraven altres sants i Nadal, Setmana Santa i el Sagrat Cor de Jesús.

Cada any totes les germanes tenien vuit dies d'exercicis espirituals.²¹ Cada mes, de forma individual, feien una jornada de recolliment espiritual. Setmanalment feien confessió al director espiritual i un cop l'any tenien una confessió amb un confessor extraordinari. Diàriament escoltaven missa, tenien trenta minuts de meditació i oració, i temps per a la lectura espiritual, l'examen de consciència i resar el rosari.

Segons les regles de la comunitat, la qüestió de l'alimentació és tractava com una necessitat bàsica que permetia a les germanes dedicar-se a la vida activa i al dur treball de l'ensenyament. La descripció següent ens permet conèixer quins aliments constituïen el menú diari d'aquesta comunitat: començava amb xocolata per esmorzar; el dinar consistia en una sopa, un guisat o un entrant senzill i fruita, i el sopar era lleuger, ja que s'entenia que així ajudava la salut. D'altra banda, es tenia una cura especial en l'alimentació de les germanes malaltes o grans, que podien menjar carn d'aus.

La comunitat gaudia de la carn només en el cas que aquesta fos regal d'algun benefactor o bé en dies de festivitat de la congregació. Com a contrapunt, estaven regulades també les mortificacions en relació amb els àpats: el dejú de carn, el dejú de quinze dies abans de Nadal, el dejú les vigílies de festius, i d'altres que es proposaven i només es feien amb permís del director espiritual.²²

Per aprofitar la distribució del temps diari, les ger-

manes de les comunitats tenien un horari que la superiora de cada comunitat podia modificar per circumstàncies especials, però no podia intervenir en l'ordre d'aquest sense l'aprovació de la superiora general. A les cinc del matí s'havien de llevar, vestir-se, rentar-se i fer el llit; a dos quarts de sis anaven a la capella per resar, meditar i escoltar missa; a tres quarts de vuit esmorzaven, a les vuit toques les mestres preparaven les classes i la resta feia les tasques assignades; a migdia resaven l'àngelus, a un quart d'una dinaven en silenci i gaudien de trenta minuts d'esbarjo; a dos quarts de dues resaven el rosari i continuaven la seva activitat; a les set del vespre resaven i meditaven; el sopar es feia a les vuit, amb un temps d'esbarjo; a dos quarts de deu anaven a la capella a resar i meditar per a l'endemà; la comunitat tancava el llum per descansar a les deu de la nit.

El temps d'esbarjo servia per agafar forces per a la tasca diària, dedicada tant a l'ensenyament com a les obres de caritat; aquest temps estava orientat a tenir converses alegres i a practicar en comunitat jocs considerats honests, no es permetien bromes pesades, murmuracions o xerrades profanes.

D'altra banda, atès que les germanes havien fet vot de pobresa, la seva aparença, tant en públic com a l'interior del convent, havia d'estar d'acord amb aquesta regla que professaven.

L'organització de la comunitat es basava en una sèrie de feines que per càrrec o per obediència feia cada germana a la casa on estava destinada. Cada feina tenia unes funcions assignades, que eren les següents:

*La procuradora era la germana que tenia la responsabilitat de tenir cura de la caixa de la comunitat, de portar la comptabilitat i d'encarregar-se de les relacions comercials de la comunitat.

*La consultora recollia les propostes i en feia una avaluació. També feia un informe bianual sobre el govern de la comunitat.

*La sagristana tenia cura de tot el material de culte. Feia un inventari dels objectes de l'església, s'encarregava del seu manteniment i organitzava els actes religiosos extraordinaris.

*La infermera informava la superiora de les germanes malaltes, acompanyava el metge quan visita les malaltes, vetllava perquè es comprés el que les malaltes necessitaven, tenia cura d'elles i feia la

Mare Maria de Montserrat (Dolors Llimona Planas). Any 1892. (Foto cedida per Josué Ros López).

neteja de les seves habitacions, tenia la responsabilitat d'evitar el contagi de la malaltia, administrava el sagrament de l'eucaristia als cristians en perill de mort, informava la comunitat de l'agonia d'una germana i posava l'hàbit a les germanes mortes.

*La dispensera guardava les provisions sota clau, s'ocupava de fer les conserves dels aliments, informava la superiora dels aliments que mancaven, supervisava la cuinera i la refetorera.

*La robera tenia el control de la roba de llit, dels hàbits i de les sabates de la comunitat. Feia inventari de les robes que custodiava, tenia cura de la roba de les germanes i, també, de la roba de les novícies, controlava que la roba personal es canviés cada setmana i la dels llits cada tres.

*La cuinera cuidava la proporció i distribució dels aliments per a una bona dieta, tenia cura dels estris de la cuina i neteja, economitava en funció de l'estat de pobresa de la comunitat i guardava tots els aliments que sobressin de la taula.

*La refetorera feia la neteja del refectori i dels estris de la taula, donava a la dispensera el que hagués sobrat de la taula, feia inventari dels objectes i planificava i organitzava la taula de la comunitat.

*La portera s'encarregava de mantenir la porta tancada i cada nit donava la clau a la superiora; havia de ser diligent a obrir quan trucaven; comunicava a la superiora tot el que passava a la porta, rebia els pobres i atenia amb prudència els seglars.

Govern de les escoles i obligacions de les mestres

Les germanes de la Doctrina Cristiana van obrir escoles per a l'ensenyament del catecisme a pàrvuls i per l'educació primària a les nenes. També van instruir malaltes als hospitals, detingudes a les presons i obreres a les fàbriques i tallers.

La superiora general de l'Institut escollia per a germanes d'ensenyament les que sabien llegir i escriure i tenien coneixements d'aritmètica i de les labors més comunes, i decidia l'escola de destinació de cadascuna. A les germanes mestres se'ls demanava puntualitat, afabilitat i modèstia. Havien de fomentar les virtuts cristianes de les alumnes, fer una bona distribució del temps i organitzar la classe en grups adequats al nivell d'aprenentatge.

A l'escola de pàrvuls, les religioses ensenyaven el catecisme i les oracions, l'abecedari i la lectura, les taules de sumar i restar, breus descripcions de les làmines d'història sagrada, nocions senzilles de geografia descriptiva i d'història natural i primeres labors. També feien exercicis de cura personal i neteja, exercicis corporals i cants.

A l'educació primària, les monges feien classe de di lluns a divendres, matí i tarda. Dins l'ensenyament de la gramàtica castellana havien de posar especial cura en l'ortografia i les regles de puntuació. Els problemes d'aritmètica havien de ser fàcils i senzills per poder ser aplicats a la vida domèstica. Les nocions d'història i geografia no havien de ser llargues i complicades, per no distreure les nenes d'altres coses que eren més útils, i tots els dies havien de donar la lliçó de doctrina cristiana. A l'inici i a l'acabament de la classe, juntament amb les alumnes, feien una breu pregària; a les hores en punt resaven l'avemaria i un cop al dia el rosari.

*Religioses naturals del Baix Llobregat
(Vegeu el quadre núm. 1)*

Quadre núm 1. Religioses de l'Institut de les Germanes de la Doctrina Cristiana nascudes a la comarca actual del Baix Llobregat (1880 - 1936)

Nom i cognoms	Nom religiós	Lloc i data de naixement	Nom dels pares	Noviciat i presa d'hàbit	Professió	Vets perpetuus	Lloc i data de defunció
Dolors Badosa Blanch	Sor Maria del Carmen	SVH, 28-09-1870	Ramon i Rosa	16-06-1891	19-01-1893	25-05-1897 (RS)	
Concepció Canalias Roig	Sor Fe del beato San José Oriol	MdR, 06-12-1858	Magi i Amàlia	05-10-1882	08-10-1883		
Remei Casas Llargués	Sor Maria Nuria	CdLl, v. 1905	Miquel i Rosa	11-04-1894		19-11-1899 (RS)	MdR, 30-3-1976
Eulàlia Castañé Canals	Sor Maria de la Purificació	MdR, 01-12-1872	Manel i Joaquina	10-07-1884	22-05-1912	22-04-1920	MdR, 25-5-1966
Joaquina Cortada Montaner	Sor Maria del Ajudio	CdLl, 15-03-1890	Josep i Eulàlia		09-11-1885	24-12-1886 (RS)	
Ramona Costa Marcé	Sor Elena de la Cruz	SVH, 14-09-1863	Josep i Eulàlia		26-10-1926	13-09-1933	
Margalena Cuxart Llargués	Sor Maria Montserrat	CdLl, v. 1907	Josep i Trinitat				
Josefa Lluís Bolloix	Sor Maria de Montserrat	SVH, 26-05-1910	Joan i Maria	06-10-1882	08-10-1883	16-05-1892	P, 20-11-1936
Dolors Limona Planas	Sor Maria de Montserrat	MdR, 02-11-1859					
Matilde Madorell Claramunt*	Sor Pureza del Santísimo Sacramento	MdR			02-04-1909		
Leonor Matas Mitjans	Sor Eulàlia de San Antonio	SVH, 24-12-1867	Josep i Coloma	05-08-1890	13-05-1892		
Eulàlia Monné Rodon	Sor Maria de Jesús	MdR, 29-04-1865	Saturni i Dolors	06-10-1882	08-10-1883	19-04-1892	MdR, 9-4-1938
Maria Recort Palissa	Sor Dominica de San Estanislao	CdLl, 05-04-1889	Antoni i Vicenta			06-12-1920	
Margalena Roig Badell	Sor Maria Pura	CodLl, 27-05-1896	Guillem i Carme		16-08-1913	20-07-1921	
Remei Roig Badell	Sor Maria Victoria	CodLl, 26-02-1890	Guillem i Carme			06-07-1921	
Maria Sulià Capdevila	Sor Manuela de San José	El Papiol, 18-02-1877	Joan i Josepa		24-08-1899		
Francesca Tuset Berenguer		SVH, v. 1879	Francesc i Rosa				

MdR (Molins de Rei); SVH (Sant Vicenç dels Horts); Papiol (el Papiol); CdLl (Cornellà de Llobregat); CodLl (Corbera de Llobregat); P (Paterna - València); RS (renovació vots per 5 anys).

En aquest quadre consten les germanes que estan documentades durant el període estudiat.

És possible que la majoria o totes les germanes que viuen a les comunitats del Baix Llobregat morissin a la clínica de Molins de Rei.

*Segons J. Jordà Capdevila. "La parroquia de Sant Miquel Aràngel", pàg. 219.

Relacions amb institucions religioses i socials.

Les parròquies, el Bisbat de Barcelona i Roma

Les relacions de les germanes amb les parròquies, el Bisbat de Barcelona i Roma eren bàsicament epistolars.

El bisbe encarregava a la congregació la redacció i posteriors modificacions dels estatuts, que es convertien en un document molt important. El bisbe donava a les religioses una sèrie d'indicacions sobre els estatuts: en relació amb els vots que com a monges havien de complir i el procediment de votació de la comunitat, de la pressa de l'hàbit i dels cerimonials en què havien de prendre part, que ja havien estat aprovats per la Santa Seu i que també feien altres congregacions²³ dedicades a les mateixes tasques. El bisbe els donava instruccions sobre com havien de formar les novícies i incorporava el càrrec de la mestra de novícies. El bisbe insistia en el compliment de les activitats pietoses per servir Déu com a principal instrument en l'organització quotidiana. En una carta del bisbe de l'any 1882 trobem també diferents pautes de caire quotidià que van guiar la pràctica religiosa de les germanes, per exemple es feien indicacions per regular la comunicació parlada, vetllar pel comportament extern en les sortides de la casa de religioses, fer anualment els exercicis espirituals, obeir la superiora i viure en comunitat. També els donava altres orientacions de caire organitzatiu com ara portar un llibre de comptes de la comunitat i la lectura de tots aquests mandats a tota la comunitat.

Amb la intenció d'obtenir l'aprovació pontificia de la congregació, les germanes de la Doctrina Cristiana van iniciar un procés llarg, constant i pacient de converses amb el Vaticà. Aquesta aprovació s'havia demanat en diverses ocasions des de l'any 1908, però no va arribar a aconseguir-se durant els anys que tracta el present estudi. Més tard, el 1956, Pius XII va concedir l'autorització provisionalment per set anys, i Pau VI, l'any 1965, va aprovar definitivament la congregació i els estatuts.

Ajuntaments

Amb la finalitat d'establir acords amb els òrgans que gestionaven els afers de les escoles del municipi —les juntes locals d'ensenyament—, la congregació mantenia també relacions amb els municipis. Així, les actes de les diferents juntes locals d'ensenyament tracten de temes relacionats amb les escoles dirigides per les germanes de la Doctrina Cristiana; tot i que sembla ser que només són recomanacions, ja que aquestes juntes només tenien jurisdicció a les escoles municipals i no

als col·legis privats i religiosos. Com exemple d'aquestes relacions hi ha les missives que es van creuar l'alcalde de Cornellà²⁴ i la superiora del col·legi, sobre el tancament de l'escola durant el període estiuenc conforme a les lleis higienicopedagògiques.

Les actes de les juntes locals d'ensenyament fan constar el nombre d'alumnes de pàrvuls i d'alumnes de les escoles,²⁵ en altres casos posen l'accent en la bona voluntat de la comunitat de religioses, però diuen que hi manquen mètodes i procediments d'ensenyament i un bon criteri pedagògic.²⁶ En l'acta del 10 de juliol de 1936 de la Junta Local de la Ensenyança de Sant Vicenç dels Horts, es reflecteix el caire del temps i moments socials que es vivien a la vila, on es fa constar el disgust que té Caterina Canadell, vocal i mare de família, perquè "el consell no té atribucions per a fer retirar de l'escola de les Monges, les insígnies religioses i privar-les d'ensenyar a l'escola res de religió".

Epileg

A tall de conclusió, l'ensenyament religiós femení es va nodrir del transvasament demogràfic del camp a la ciutat. A finals del segle XIX i principis del XX hi va haver a la societat espanyola una major proporció del nombre de dones respecte al d'homes. Això va tenir unes repercussions socials importants perquè les dones van formar part de la reserva obrera. També es va produir un descens de la nupcialitat que va motivar que les dones cerquessin altres camins i activitats per valer-se per si mateixes.

A finals del segle XIX hi va haver un canvi en l'educació de la dona: podia tenir un paper com a esposa i companya de l'home, com educadora dels fills, amb força protagonisme a casa seva; però també podia ser dona treballadora assalariada. L'Església participava en les dues opcions que tenia la dona, a partir d'oferir un ensenyament als fills que no podien ser educats a casa i de formar les dones d'acord amb el paper tradicional d'esposes i mares de família.

Malgrat tot, l'ensenyament religiós femení no va solucionar l'analfabetisme i absentisme escolar dels segles XIX i XX, però va fer més extensiva la instrucció bàsica a municipis petits.

La forma d'assegurar l'execució pràctica de la divisió sexista del treball era no donar a les dones cap més

opció educativa que la necessària per casar-se. Fora de la família no hi havia lloc per a elles; tanmateix, les dones que no podien optar a casar-se tenien l'opció d'adquirir personalitat social com a esposes de Crist. Això es reflecteix en l'informe del visitador del Bisbat de Barcelona, de l'any 1882, sobre les Germanes de la Doctrina Cristiana de la llavors recent instal·lació de Molins de Rei i de Sant Vicenç dels Horts, on expressa la dedicació de la congregació: "por la esmerada educación que dan a las niñas formándolas en el temor Santo de Dios y disponiéndolas para que puedan llenar cumplidamente los deberes de la mujer cristiana, cualquiera que sea más adelante su estado y condición."

Però, tal com es recull a *Religiosidad Femenina: expectativas i realidades (s. VII a XVIII)*, "La religión pudo llegar a plantear opciones alternativas al matrimonio y sus ámbitos ocupacionales; [...] en ocasiones supuso una plataforma de promoción cultural facilitando el acceso a la lectura y escritura; [...] la práctica religiosa permitió recuperar espacios no domésticos para las mujeres y adicionalmente facilitó a estas una vía de interacción en el medio circundante –fundaciones, caridades y obras pías–; finalmente, la religión prestó su sintaxis expresiva a algunas mujeres que a través de ella emprendieron la búsqueda de su propia identidad personal mediatizada por los contenidos socioculturales del género en una sociedad dirigida por hombres".

BIBLIOGRAFIA

- Llibres*
- Diversos autors. *Constituciones y reglas para las hermanas de la doctrina cristiana*. Barcelona: Imprenta Bertrán y Altés, 1886.
- Diversos autors. *Posiciones y artículos. Proceso de beatificación y declaración de martirio de las siervas de Dios*. València: Imp. Ortiza, 1965.
- Diversos autors. *La guerra civil española. 50 años después*. Barcelona: Ed. Labor, 1989.
- Diversos autors. *En tus manos*. València: Hermanas de la Doctrina Cristiana, 1992.
- Diversos autors. *Beatificazione*. Roma: Tipografia Vaticana, 1995.
- AIXALÀ, E. I GABANCHO, P. *La història amagada: el segle XX a través de les àvies*. Barcelona: La Campana, 1999.
- ARMENGOL I SOLÉ, A. *Molins de Rei: notes històriques, documentació i bibliografia*. Molins de Rei: l'autora, 1986.
- BUTINYÀ I JIMÉNEZ, J. *Una visió de la dona catalana en el segle XIX*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1982.
- CAPEL MARTÍNEZ, R. M. *El trabajo y la educación de la mujer en España (1900-1930)*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1982.
- CARBONELL PORRO, J. A. *Molins de Rei: vida social i política (1868-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- CRUANYES I OLIVER E. *Cent anys de les "hermanes" de l'Arboç 1894-1994*. Sant Sadurní: Patronat Sant Antoni Abat, 1994.
- DE FLUVIÀ I ESCORSA. *A la recerca dels avantpassats*. Barcelona: Ed. Curial, 1995.
- DELGADO RUIZ, M. *La ira sagrada. Anticlericalismo, iconoclastia y antiritualismo en la España contemporánea*. Barcelona: Ed. Humanidades, 1992.
- DUBY, G. I PERROT, M. *Historia de las mujeres en occidente*. España: Taurus, 1993. Tomo IV.
- EFADOS Editorial. *L'Abans. El Papiol, recull gràfic 1890-1960*. El Papiol: Efadós Editorial, 1996, pàg. 171.
- FAURA I CASANOVAS, E. *L'ahir i l'avui del Papiol*. El Papiol: Efadós Editorial, 1999, pàg. 100 i 101.
- GELABERT I AMAT, M. *L'Abans. Molins de Rei, recull gràfic 1885-1965*. El Papiol: Efadós Editorial, 1998, pàg. 386-389.
- GIL DE MURO E. *Con la palma sobre el pecho*. Burgos: Imp. Monte Carmelo, 1995.
- JORDÀ CAPDEVILA J. *La parròquia de Sant Miquel Arcàngel*. Molins de Rei, 1993.
- JULIANO, D. *El juego de las astucias. Mujer y construcción de modelos sociales alternativos*. Madrid: Ed. Horas y Horas, 1992.
- LLIN CHÁFER, A. *Memoria y profecía*. Paterna:

Hermanas de la Doctrina Cristiana, 1999.

MARTÍ ALBANELL, Mossèn Frederic. *Notes històriques del Papiol*. El Papiol: Ajuntament del Papiol, 1926, pàg. 52 i 54.

MESTRE BUN, C. *Les hermanas hospitalarias de la Santa Cruz de Barcelona*. Barcelona: Editorial Claret, 1991.

MONÉS, J. *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*. Barcelona: Edicions La Magrana, 1977, pàg. 271 a 316.

MUÑOZ, A.; GRAÑA, M. *Religiosidad femenina: expectativas y realidades (ss.VII-XVIII)*. Madrid: Asociación Cultural AL-MUDAYNA, 1991.

NANDO. *Pasaron de puntillas. Madre Ángeles y compañeras*. Mislata: Hermanas de la Doctrina Cristiana, 1994.

PELFORT PUJOL, O. *Notes històriques de Cornellà de Llobregat*. Esplugues de Llobregat: [s. e.], 1979.

PÉREZ ALCÁZAR, R. *L'Abans. Sant Vicenç dels Horts, recull gràfic 1890-1965*. El Papiol: Efadós Editorial, 1999, pàg. 412-417.

ROIG CASTELLANOS, M. *La mujer y la prensa. Desde el siglo XVII a nuestros días*. Madrid, 1977.

PI I SAUMELL, J. *El batec d'una plaça. La plaça de Molins de Rei al llarg del temps*. Molins de Rei: L'Aixopluc, 1997, pàg. 28.

TERRADAS, I. *Eliza Kendall*. Bellaterra: Publicacions UAB, 1992.

TURIN, I. *La educación y la escuela en España de 1874 a 1902. Liberalismo y tradición*. Madrid: Aguilar Ediciones, 1967, pàg. 97 i 103-143.

Articles

Diversos autors. "Església i societat a la Catalunya contemporània", *L'Avenç*, núm. 177 (1994), pàg. 17-37.

BERGADÀ I MURIA, E. "Un altre antic edifici que desapareix", *Llaç*, núm. 294 (1995), pàg. 12-13.

RIUS, M. "Joan Pau II va beatificar, a Roma, una monja

molinenca", *Llaç*, núm. 295 (1995), pàg. 10.

TUÑÓN DE LARA, M. "La segunda república", *Cuadernos de Historia 16*, núm. 1

NOTES.

¹ RIBAS NOLLA, I. "L'ensenyament a Molins de Rei (1850-1920)", dins *Aportacions a la història de Molins de Rei*, pàg. 195-196. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

² A Catalunya: Cornellà, Cabrera de Mar i Molins de Rei. A València: Alcúdia, Tavernes, Guadassuar, València, Ondara, Xirivella, Sollana, Gaianes, Benidorm, Xeraco, Puebla de Vallbona i Sumacàrcer.

³ Volem agrair a les germanes Amparo Ros Llopis i Concepción Martínez Tejedor, superiora general i secretaria general, respectivament, de la congregació de Germanes de la Doctrina Cristiana; a la germana Felicidad, de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, i a Roser Calpe Andreo, de l'Arxiu Municipal de Sant Vicenç dels Horts, la seva ajuda en la realització d'aquest treball.

⁴ *Sant Martí de Provençals (Barcelona), 25/5/1837 - +Carlet (València), 23/6/1885.

⁵ *Vilanova i la Geltrú (Barcelona), 7/8/1851 - +Paterna (València), 20/11/1936.

⁶ *Vilanova i la Geltrú (Barcelona), 15/11/1851 - +Molins de Rei, 9/12/1885.

⁷ Trobem molts exemples del model de dona que volen els sectors tradicionals representats per la premsa a "Mujer y prensa desde el s. XVIII a nuestros días".

⁸ El terreny del col·legi va ser cedit a la congregació pel senyor Roca com a dot per l'ingrés a la congregació de la seva neboda i fillola la mare Maria Jesús (Eulàlia Monné Rodon), superiora del col·legi i principal promotora de la fundació de la clínica, juntament amb el senyor Folqué, batlle de Molins de Rei.

⁹ Segons la visita pastoral de l'any 1894 del bisbe de Barcelona Jaume Català, l'escola tenia 80 pàrvuls.

¹⁰ Nom amb què se les coneix popularment.

¹¹ El Sr. Rafel de Llozer, baró del castell del Papiol, el 19 de febrer de 1886 va fer una donació d'una casa al

carrer de Ponent, a Manel Coll Blanch, mossèn del Papiol, per a l'ensenyament de pàrvuls d'ambdós sexes i nens adults, per part de religiosos o religioses d'algun orde o congregació. El terreny on estava edificada la casa pertanyia al baró per la compra feta el 3 de maig de 1884 a Frederic Soler Hubert quant al terreny, i a Pau Faura Bou quant al cens que la gravava.

¹² Entre el 15 i el 18 de gener de 1898 hi hagué una riuada general i molt intensa: "Durant la riada de Sant Antoni de dues setmanes enrera plovia torrencialment" segons Jaume Codina a *Inundacions al delta del Llobregat*. Barcelona: Dalmau Editor, 1971.

¹³ Aquesta fundació va ser activa fins al 12 de maig de 1976, en què va ser tancada amb autorització del bisbe de Barcelona per problemes econòmics que feien difícil el manteniment de la comunitat de dues religioses i la reducció de vocacions. En aquell moment hi havia un parvulari i una guarderia infantil.

¹⁴ "Una línia oberta a la investigació, i que se'ns escapa del tema que s'exposa en aquesta ponència, seria la d'esbrinar la causalitat i els fils que menen l'obertura, per part de l'esmentada Congregació, l'any 1925, d'una clínica situada al carrer Pintor Carbonell, precedent de la clínica actual". Ribas Nolla, I. "L'ensenyament a Molins de Rei (1850-1920)", dins *Aportacions a la història de Molins de Rei*, pàg. 201. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

¹⁵ Document de creació de l'associació per a l'assistència domiciliària de malalts a Molins de Rei, l'1 d'abril de 1914.

¹⁶ Tenir quaranta anys d'edat, vuit anys de professió religiosa i haver estat superiora local.

¹⁷ Diversos autors. *Posiciones y Artículos*. València, 1965, pàg. 14.

¹⁸ Format per la superiora general, les germanes del consell, les superiores provincials, les superiores locals, les dotze germanes més antigues i presidit pel bisbe de la diòcesi.

¹⁹ La santa patrona, Juana Francisca de Chantal.

²⁰ En cas de renúncia o mort de la superiora, la procuradora general portarà el govern fins que convoqui el capítol general.

²¹ Segons el mètode de sant Ignasi de Loiola i sota la direcció d'un pare de la Companyia de Jesús.

²² Normes recollides a MUÑOZ, A.; GRAÑA, M. *Religiosidad femenina: expectativas y realidades (ss.VII-XVIII)*. Madrid: Asociación Cultural ALMUDAYNA, 1991, per pautar la religiositat femenina en comunitats.

²³ MESTRE BUN, C. *Las hermanas hospitalarias de la Santa Cruz de Barcelona*. Barcelona: Editorial Claret, 1991; i CRUANYES I OLIVER, E. *Cent anys de les "hermanes" de l'Arboç 1894-1994*. Sant Sadurní: Patronat Sant Antoni Abat, 1994.

²⁴ Cartes de juliol de 1924.

²⁵ Sant Vicenç dels Horts, acta de la Junta Local d'Instrucció Pública del 24 de maig de 1910.

²⁶ Sant Vicenç dels Horts, acta de la Junta Local d'Instrucció Pública del 23 d'abril de 1921.